

17. LUDOLF VAN SAKSEN, *tBoeck van den leven ons heeren Jesu Christi*.
Antwerpen, Gheraert Leeu, 1487, f^o.

Kalfsleren band; op beide platten filets, losse stempels en rolstempels in blinddruk;
sporen van twee paar sloten; 17de eeuw. Herkomst: Kruisheren te Namen (in

handschrift); Hendrick Stivels alias d'Etalle (in handschrift); Louis de Marche (in handschrift).

Luik, Universiteitsbibliotheek, XVe s. C 138

Dat boec vanden leven ons heren Jhesu Christi is volledig of gedeeltelijk in vier verschillende redacties bewaard gebleven: de korte redactie, de middellange redactie zonder de epistelen, de middellange redactie met de epistelen en de lange redactie. Géén van die vier redacties is de oorspronkelijke redactie. De oorspronkelijke redactie is verloren gegaan, maar uit de volledig of gedeeltelijk bewaarde redacties kon worden afgeleid wat de inhoud ervan moet geweest zijn. Zij was geen volledige vertaling van de *Vita Christi* van Ludolf van Saksen (cat. 15), maar een compilatie, waarvan de *Vita Christi* wel de voornaamste bron is geweest. Zij bestond uit een eerste boek met 92 genummerde en 6 ongenummerde kapittels en een tweede boek met 89 genummerde en 24 ongenummerde hoofdstukken. Zowel in het eerste als in het tweede boek was het aantal genummerde kapittels dus gelijk aan het aantal hoofdstukken in de *Pars prima* en de *Pars secunda* van de *Vita Christi*. De ongenummerde kapittels zijn ontstaan, doordat de bewerker sommige hoofdstukken van de *Vita Christi* in twee of meer delen heeft gesplitst, maar de bijkomende hoofdstukken niet heeft meegeteld, omdat hij van de kapittelnummering in de *Vita Christi* niet wou afwijken. De hoofdstukken van de verloren oorspronkelijke redactie waren als volgt samengesteld: 1. een verhalend gedeelte, bewerkt naar een excerpt uit het corresponderende kapittel van de *Vita Christi*; 2. een exegetische commentaar in de vorm van een dialoog tussen „die mensche” en „scriptura”, niet ontleend aan de *Vita Christi*, maar bewerkt naar andere bronnen; 3. meditaties en moralisaties, bewerkt naar excerpten uit het corresponderende kapittel van de *Vita Christi*, en 4. meestal een slotgebed, bewerkt naar het slotgebed in het corresponderende hoofdstuk van de *Vita Christi*. De verloren oorspronkelijke redactie van *Dat boec vanden leven ons heren Jhesu Christi* was een zeer omvangrijk werk dat de *Vita Christi* in omvang nabijkwam of overtrof. De bovengenoemde vier redacties zijn daaruit op de volgende wijze tot stand gekomen. Toen de drukker Gheraert Leeu, eerst in Gouda en sedert 1484 in Antwerpen gevestigd, een boek in de landstaal wou uitgeven dat niet alleen het verhaal van Jezus' leven en lijden zou bevatten, maar bovendien overvloedig met houtsneden zou geïllustreerd zijn, viel zijn keuze op de oorspronkelijke redactie van *Dat boec vanden leven ons heren Jhesu Christi*. Daar dit werk voor zijn doel echter te omvangrijk was, bewerkte hij naar een handschrift daarvan, waarover hij beschikte, een verkorte redactie, hierboven korte redactie genoemd, waarin alle meditaties en moralisaties zijn weggelaten. Deze verkorte redactie verscheen op 3 november 1487 onder de titel *tBoeck vanden leven ons heeren Ihesu Christi*.

Op 22 mei 1488 verscheen te Delft dezelfde verkorte redactie, eveneens met talrijke houtsneden geïllustreerd (cat. 18). Deze Delftse druk, nog geen zeven maanden na zijn eigen uitgave verschenen, moet Gheraert Leeu lelijk dwars hebben gezeten. Op 20 november 1488, zes maanden na de Delftse druk, liet Claes Leeu, Gheraerts broer, te Antwerpen een nieuwe editie verschijnen, waarin elk hoofdstuk met een meditatie en/of een moralisatie was vermeerderd, die aan de oorspronkelijke redactie zijn ontleend (CA 1183). Deze vermeerderde redactie, boven middellange redactie zonder de epistelen genoemd, viel een langdurig succes ten deel, want tot 1521 verschenen daarvan te Zwolle of te Antwerpen nog zeven drukken. Op 7 september 1521 verscheen bij Claes de Grave te Antwerpen een uitgave die met de epistelen was vermeerderd (NK 1411). Van deze redactie, boven de middellange redactie met de epistelen genoemd, zagen in 1536 en 1618 te Antwerpen nog twee edities het licht. De verloren oorspronkelijke redactie van *Dat boec vanden leven ons heren Jhesu Christi* werd dus niet alleen verkort, maar ook vermeerderd. Deze vermeerderde redactie, boven lange redactie geheten, waarvan slechts de tweede helft in hs. Brussel, Koninklijke Bibliotheek, 19550 bewaard is gebleven, bevatte niet alleen integraal de oorspronkelijke redactie, maar bovendien nog tal van ingevoegde excerpten uit allerhande werken, o.a. uit de Middelnederlandse vertaling van de *Meditationes de passione Christi* van Jordanus van Quedlinburg. Het hier tentoongestelde exemplaar is één van de weinige waarvan de houtsneden niet zijn ingekleurd; het is ook ongerubriceerd gebleven. Onder de titel op het titelblad hebben de „cruysbruderen te namen“, vermoedelijk in het begin van de 18de eeuw, geschreven dat het boek hun eigendom was. Bij het herbinden in de 17de eeuw is het oude schutblad bewaard: het vertoont een in donkere, halfvergane kleuren geschilderde Madonna met Kind, halflijfs, als een ikoon. Blad kk3 ontbreekt en nn5 en 6 zijn uit een andere druk afkomstig. [E.C.-I. & J.D.]

CA 1181; POLAIN 2542; J. DESCHAMPS. *De „Vita Christi“ van Ludolf van Saksen in het Middelnederlands*, *Historia et spiritualitas Cartusienensis. Colloquii quarti internationalis Acta*, Gandavi-Antverpiae-Brugis 16-19 sept. 1982, ed. J. DE GRAUWE, Destelbergen, 1983, p. 163-174; IDL 3017.